

TANRI'YA YER VERME: İŞTE, EVDE VE EĞLENCEDE YAŞAYAN DİN*

Roman R. WILLIAMS** / çev. Mesut İNAN***

Öz

Modernitenin dini toplumsal yapının dışına itme çabasına rağmen insanlar yine de günlük hayatlarında Tanrıya -kutsala, tinselliğe, dine, aşkın olana vb- yer açmağa devam ediyorlar. Din zamanımızda daha az görünür olabilir ancak bütünüyle yok olduğu anlamına gelmemekte ve kendisine çizilen sınırların ötesinde görünmeyi sürdürmektedir. Günlük Hayatta Manevi Anlatılar Projesi tarafından oluşturulan fotoğraftan anlam çıkarma mülakatı materyallerinden hareketle din ve ruhaniliğin ev, işyeri ve boş zaman boyutlarıyla hangi tarzda kesiştiğini araştırmaktayım. İlk bakışta, evlerin, yatak odalarının, ofislerin, ev hayvanlarının ve bahçelerin fotoğrafları anlamlı gibi gelmemektedir. Ancak fotoğrafın arka planındaki anlatılara bakıldığında, bu anlatıların taşıdığı anlamlar ile fotoğrafların çağrıştırdığı eylemlerin, Tanrıya yer oluşturmak için günlük hayatın kavramsal özelliklerine bireylerin baskısı olarak toplumsal yapıyı geriye ittiği aşikâr hale gelmektedir.

Anahtar Kavramlar: Yaşayan Din, Kutsal Mekan, Etnoğrafya, Kültür

Giriş

Weber, “muzaffer kapitalizm”in destekleyici bir payanda olarak çileciliğe artık muhtaç olmadığını iddia etmiştir (2002:124). Modernliğin ve modernliğe eşlik eden maddeci araştırmaların ezici ve önüne geçilmez gücü, -bir kafese hapsedme veya etrafına duvarlar örme şeklinde tercihi sana bırakarak - dini, sosyal sistemin dışına itmeyi toplumsal yapıya önermektedir. Durkheim (1995) dinin rolünü farklı terimlerle düşünmektedir. Durkheim kutsalı, ya-

* Bu makale bir Oxford üniversitesi yayını olan *The Sociology of Religion* dergisinin 2010 yılı 71/3 sayısında 257-279 sayfaları arasında yayımlanmış olan “Space for God: Lived Religion at Work, Home and Play” isimli makalenin çevirisidir.

** Roman R. Williams, Union Üniversitesi Uluslararası ve Kültürlerarası Araştırmalar Enstitüsü'nde görev yapmaktadır. Gündelik Yaşamda Manevi Anlatılar projesi, John Templeton Vakfı tarafından desteklenen ve Boston Üniversitesinden Nancy T. Ammerman yönetiminde yapılan bir projedir. Yazar bu makalenin ilk taslağında yararlı görüş ve önerileri için Nancy T. Ammerman'a teşekkürü bir borç bilir.

*** Öğr. Gör., Erzincan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Sosyolojisi Anabilim Dalı (minan@erzincan.edu.tr)

şamı belirli zaman ve mekanlarda eylem ve objelere sıra dışı anlam yükleyerek canlandıran toplumsal güç olarak tanımlamaktadır. Böylelikle kutsal aladeliğinden, profandan ve gündelik yaşamdan ayırt edilmekte ve bu iki düşünün ve kıskanç rakibe (kutsal-profan) net bir sınır çekilmesi düşünülmektedir (1995:37).

Dini toplumsal sistemin dışına itmek veya teori ve pratikte iyice sınırlandırarak gözetimde tutmak için onca teşebbüse rağmen, insanlar günlük yaşamlarında kutsala yer vermeye devam ediyorlar. Din zamanımızda daha az göze çarpmaktadır ancak bu durum onun asla bulunmadığı manasına gelmemektedir. Din hiç beklenmedik şekillerde görünmeye devam etmektedir. İlk bakışta, -örnek olarak vermek gerekirse, insanların iş yerleri, plajlar, yatak odaları, bahçeleri gibi-yaşamlarındaki önemli yerlerin sıradan kişilerce çekilen fotoğrafları eğer varsa, kutsala yapılan aşikar imaları az da olsa içermektedir. Üstelik insanların gösterdikleri bu resimler ve hikayeler, günlük hayatlarının geçtiği çoğu alanda onların dine nasıl yer verdikleriyle ilgili ip uçları sunmaktadır. Ayrıca onlar, kutsalın bir kenara itileceği ve modernliğin “insanlar üzerinde kaçınılmaz güç” olduğu fikrine olan inancı sarsmaktadır.

Bu makale yukarıda bahsi geçen resim ve anlatıları sorgulayarak, insanların pek de dini olmayan günlük yaşam alanlarında, nasıl “kutsala yer verdiklerini” araştırmaktadır. Spesifik olarak makale, mekânın kutsala nasıl yer açtığını ve bu yerin boyutlarının, gücünün ve anlamının ne olabileceğini analiz ederek iş, ev ve boş zaman alanlarına odaklanmaktadır. Toplumun dışına itilmeksizin veya ondan ayrılmaksızın kutsal, çoğu kez gücünü bu yerlerden diğer eylemlere ve ilişkilere ulaştırarak, günlük yaşamın birçok köşesinde kendi yolunu bulmaktadır.

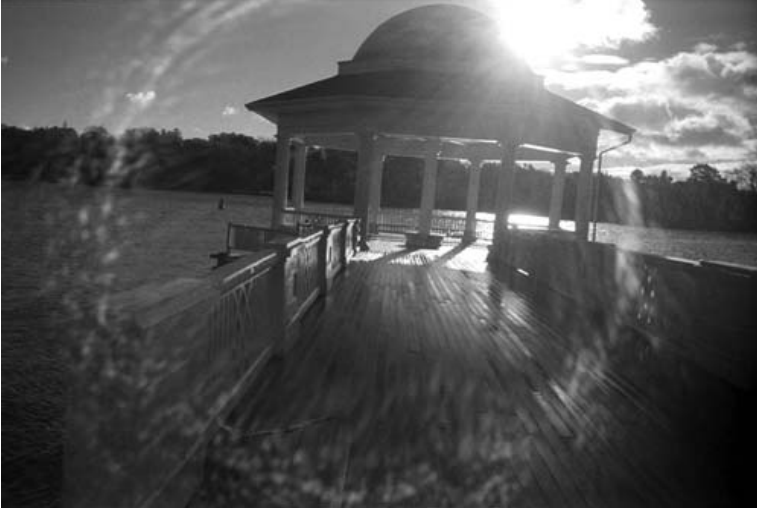
“Bundan Daha Fazlası Var”: Yerlerin ve Anlamların Belirsizliği

Wellington koyundaki¹ çardağın fotoğrafına ilk baktığımda hemen din ile ilişkisinin ne olduğunu merak ettim (bk., William 2009). Belki de yeriyle ilişkili bir şeye sahipti veya bir şekilde anlamlı olan bu yerden bakış mıydı? Belki de sıradışı bir şey burada meydana gelmiş ya da gelmekteydi. Burada mimariyle, yapı tasarımıyla, ya da görünüşle bir bağlantı olabilir miydi? İnsanların yokluğu, bu yerin ayrı tutulup girişinin belirli zaman ve durumlar için sınırlandırılmış olduğu fikrini verir mi? Veya sadece ölü sezon mu, kış olduğundan herkes güneye mi gitti? Belki de güneşin şiddeti veya resme mucizevi bir görüntü veren gizemli ışık halkası- o etki kasıtlı mıydı? Benim bir fotoğrafla ilgili başlangıçtaki görüşüm katılımcıların anlattıkları hikâyeler olarak ortaya çıkan anlam düzeyini nadiren anlamaktaydı. Nesnelere

1 Bu makaledeki fotoğraflar değiştirilmemiştir. Kişi ve yer isimleri takma isimlerdir.

kendileri bazen dini bir şekilde tanımlanabilirdi fakat bunlar “yerlerin” resimleri idi, anlamlarını oralarda yaşanan hikâyelere göre alan yerlerin.

Birinci resmi düşün! Fotoğrafçı, Grace Shoemaker, Massachusetts, Devon'un sahil kasabasında yaşayan emekli bir sağlık uzmanı. Nadiren kiliseye giden ve Reiki yapan bir Episkopalyan olan Grace, rüyalarını yorumlatmak için belirli aralıklarla bir araya gelen bir kadın grubun da üyesidir. Grace kendini spiritüel olarak tanımlamakla birlikte kesinlikle “dindar” olarak tanımlanamamaktadır. Çardak Shoemaker'ın güzelliği tecrübe ettiği, maneviyatını yaşadığı, insanları izleyip ailesiyle vakit geçirdiği bir yerdir.

Resim 1. “Burada bundan daha fazlasının olduğunu düşünüyorum.” (Grace Shoemaker)

“Sakin olduğunda oraya gidip oturmayı severim. Suyla iç içe olduğum zaman dua ettiğim ve Tanrıyla konuştuğum zamandır, burası genellikle sessiz bir mekândır. Yazlar bu kadar sessiz değil ama yılın diğer zamanları sessizdir. Düşünler olduğu zaman yine buradayım. Hep birlikte ailenin ve gelinin yürüdüğünü görmek tek kelimeyle muhteşem. Çocukları, torunlarımı buraya getirirdim. Bu yapıyı kimin yaptığına, niçin yaptığına ve niçin bu şekli verdiğine şaşardım. Böyle bir şeyi yaptıklarında insanların zihinlerinden geçen şeyi daima merak etmişimdir.”

İskele boyunca yapılan bir düğün partisini zihinde canlandırmak, bir şeyden şüphelenmeyen deniz canlılarını tuzaklarına çekmek için eldeki iple korkuluğa korkusuzca dayanan çocukları düşlemek veya birini bu mekanda tefekkür ederken, anarken veya Tanrıyla konuşurken zihinde canlandırmak kolaydır. Grace için o yapı sadece Çardak değil, sayısız düğün resimleriyle çardak, bir bellek, ritüel yeri ve hatta bir papaz, keşiş, haham veya nikah memurunun dikkatli bakışı altında söylenen kutsal sözlerin (veya iyi niyetle

verilen sözlerin) işaretlediği özel bir yerdir. Gerçekten de bu yer doğanın ve mimarının, Kutsalın ve sıradan olanın, ailenin ve yabancıların, bireyin ve toplumun, Tanrının ve kadının bir acı birlikteliğidir. Ancak burada ondan daha fazlası vardır.

Bu yerle ilgili Grace'in anlattıklarını desteklemek, dünyanın nasıl işlediğini anlamaktır. Sohbetimiz esnasında çardağı çevreleyen ışık Grace'in dikkatini çekti. Işık halkasını göstererek "Bundan hoşlanıyorum, böyle bir resim çardağın etrafındaki ışıkla ortaya çıktı." dedi. Işık halkası iki farklı açıdan çekilen fotoğraflarda görünmekteydi. Bu yüzden ışık halkası hakkında Grace'e soru sormak benim için gayet doğal görünüyordu. Grace şöyle açıkladı: "Evet, evet, o bir grup koruyucu melek veya Tanrı veya bilmiyorum şu sadece oradaki bir ruh. Orada bir ruh var yani". "Yani sadece bir Fotoğraf değil mi O?" diye sordum. Grace, "ben öyle düşünmüyorum" diyerek devam etti:

"Hayır burada ondan daha fazlasının olduğunun düşünüyorum. O çok hoş. İfade etmek istiyorum ki yani o belki sadece bir fotoğraf ancak her şeyin bir sebebinin olduğunu düşünüyorum. Gerçekten öyle düşünüyorum ve ben sadece, ona iyi bir neden ve niçin verebildiğin şunun gibi bir yeri, hayatımda pek çok defa bunun gibi bir şeyi kastediyorum. Fakat bundan daha fazlası var. Onu özel kılıyor."

Gerçekten de özel bir şeyler oluyor. Fotoğrafın gerisinde, çardağın gerisinde, Grace'in deneyimlerinin ve pratiklerinin altında, onun öyküsünü desteklemek, dünyanın nasıl işlediği, gerçeğin ne olduğu ve makul olanın ne olduğu hakkında bir dizi yorumlayıcı ilke veya fikirlerdir. Onlar Grace'e günlük hayatını anlamlandırması için bir imkân sunarlar. Grace sıradan olanın sıra dışı olabileceği ihtimalini göz önünde bulundurur. Bu anlayışlar Grace ile birlikte yol alır; belirli zaman veya mekânlarda bu anlayışlar sıradan bir eylemi, yeri, nesneyi ve sohbeti büyüleyebilir. Grace bedenlen çardağta iken ruhaniliği kendini belli etmez. Ruhanilik fotoğrafta ve fotoğrafın arkasındaki öyküde yakalanmaktadır ve daha sonra Grace, başka birilerinin bir maddeye (ucuz bir kameraya), bilimsel (güneş ışığını kıran bir köşe) ya da tesadüfi bir sebebe dayandırabildikleri bir fotoğrafik sapmanın manevi bir açıklamasını yaptığı için ruhanilik, Grace'in oturma odasında tekrar ortaya çıkmaktadır. Grace'in dünyası, ne Weber'in (2002) sandığı şekliyle büyü'nün bozulmasıdır; ne de bir zamanlar Berger'in (1967) tahmin ettiği şekliyle kutsalın ayrılmış bir bölgeye indirgenmesidir.

Grace ile bu etkileşim dinin ve ruhaniliğin, günlük hayatın beklenen veya beklenmedik yerlerinde görünebileceği fikrini vermektedir. Güzellik, ölçü veya doğal dünyanın gücü ile karşılaşıldığında pek çok insanın bir aşkın anlamı tecrübe ettiği umulabilir. Ayrıca sıradan bir çardağın Grace için bireysel düzeyde ritüel bir anlama sahip olması veya evlilik töreni için bir yer olarak toplumsal düzeye sahip olması şartıcı değildir. Daha ilginç olan şudur:

Grace'in dünyanın işleyiş şekline dair algıları onunla birlikte seyahat etmekte, din ve ruhaniliği de içine alması düşünülebilecek kabullenilmiş kurumsal sınırların ötesinde yer alan sayısız sosyal etkileşimleri yönetmektedir.

Grace'in tecrübesi biricik olmasına rağmen, bunun akla getirdiği model biricik değildir. Din ve ruhanilik gündelik hayatın etki alanları arasında faaliyet göstermektedir. Kutsalın varlığı ve yokluğu çıplak gözle daima görünür olmasa da, beklenmedik yerlerde manevi bir boyut gösteren işleyiş haliindeki toplumsal hayatın özellikleri burada yer almaktadır. Günlük hayatlarında insanların dine ve ruhaniliğe hangi tarzda yer açtıklarını ortaya çıkarmak için, bu makale Günlük Hayattaki Manevi Anlatılar projesinin bir parçası olarak yürütülen fotoğraftan anlam çıkarma mülakatlarından (PEI) yararlanmaktadır.

Tablo 1. Gelenekleri ve Dini Katılım Frekanslarıyla Denekler²

Gelenek	Hiç	Nadiren	Bazen	Sık sık	Toplam
Anayol Protestan ³	0	3	7	4	14
Muhafazakar Protestan	0	6	4	9	19
Afrikalı Amerikan Protestan	0	3	5	2	10
Katolik	0	8	2	8	18
Yahudi	0	5	3	2	10
Mormon	0	1	0	4	5
Wiccan Grup	0	0	5	0	5
İnternet Katılımcıları	1	0	1	2	4
Hiçbiri	10	0	0	0	10
Toplam	11	26	27	31	95

Gündelik Yaşamda Manevi Anlatılar

John Templeton Vakfı tarafından finanse edilen ve Nancy T. Ammerman tarafından yürütülen bir çalışma olan Manevi Anlatılar Projesi, dini ve tinsel anlayışların gündelik yaşam tecrübesinin bir çok alanına hangi tarzda etki yaptıklarını araştırmakta ve Amerikan dini hayatını açıklayan anlatıyı bir araya getirmek için yenilikçi metotlar kullanmaktadır (Ammerman, 2006b:1). Araştırma, Boston ve Atlanta'da yaşayan 95 kişinin anlattıklarını bir araya getirmektedir. Katılımcılar, Hıristiyan ve Yahudi geleneklerini temsil edici bir dağılıma yaklaşmak amacıyla ve cinsiyet, yaş ve dini katılım seviyesini yansıtması bakımından geliştirilen kota örneğine göre seçil-

2 Deneklere dini hizmetlere katılıp katılmadıkları sorulmuştur. Cevaplar "yılıda bir veya iki defa" (nadiren), "ayda bir veya iki defa" (bazen), "bir ayda ikiden fazla" (sık sık) veya "asla" (hiç) şeklinde sıralanmaktadır.

3 Mainline Protestan kavramı Evanjelik ve Fundamentalistleri içerdiğine alan Grupları ifade etmektedir. Bu gruplarda Episkopalyanlardan, Kongregasyonellerden, Metodistlerden, Baptilistlerden, Lutheranlardan ve Presbiteryenlerden oluşmaktadır. (ç.n.)

mektedir (Tablo 1). Araştırma bir Wiccan grup, dinle bağlantılarını bulmak için internete giriş yapan bireyler ve dinle yakın ilişkide olmayan insanları da kapsamaktadır.

Kişisel gözlem, biyografi görüşmeleri, dijital olarak kaydedilmiş sözlü günlükler gibi metotların kullanıldığı bu çalışmada kullanılan metotlar arasında bir metot var ki, dinin gündelik yaşamdaki rolüne yönelik değerli anlamlar yüklemeye son derece faydalıdır. O metot, fotoğraftan anlam çıkarma mülakatlarıdır (Clark-Ibanez, 2007; Harper, 2002). Bu metotta denekler, araştırmacı tarafından oluşturulan ana ilkeler içerisinde neyin fotoğraflanacağı ile ilgili kararlar vermekle araştırma sürecinde işbirliği yapmışlardır. Tek kullanımlık fotoğraf makinesindeki 27 pozla birlikte denekler aşağıdaki yazılı talimatları almışlardır:

“Sana göre en önemli yerleri düşün. Burada yaptığın, burada hissettiğin, burada yaşadıkların veya hatırladıkların, burada seninle beraber olanların veya sen orada iken düşündüklerinden dolayı bu yerler özel olabilir. Veya o yerde geçirdiğin zamanı düşün. Bu senin mutfak masanı olabilir. Belki gözde bir park veya bir orman olabilir. Bir anıt veya heykel de olabilir. Taraçan, kilisen veya sinagogun, masanı veya rahat koltuğun, oynadığın golf sahası yani hemen hemen her yer de olabilir. Çoğunlukla yerler, içerisindeki insanlar nedeniyle önemlidir. Bu yüzden resimlerimize insanları dahil etmekten çekinmeyiniz.”

Talimatlar en az 5 yerde bir veya iki resim çekmeleri için denekleri teşvik etmiştir.

Basılan fotoğraflar deneklerin yaşamlarındaki anlamı bulacakları yöntemleri ortaya çıkarmak, din ve ruhaniliğin her bir bağlamı yönetip yönetmediği ile ilgili yöntemleri araştırmak için mülakatta kullanılmıştır. Mülakatın başlangıcında, mülakatı yapan kişiler katılımcılara fotoğraflarını uzatıp onlardan her bir resmin arkasındaki hikâyeyi anlatmalarını istemişlerdir. Onların verdikleri cevaba göre, biz de genelleştirmelerden kaçınarak spesifik ve anlatsal cevaplara doğru mülakatı yönlendiren sorular sorarak sondaj yapmaya devam ettik. Bu süreç boyunca, denekler görüşmeyi daha önceden tahmin edemediğimiz yönlere götürerek yeni olanı ve araştırmadaki ayrımının değerli kısımlarını gösterdiler. Mülakatın sonucunda her bir katılımcı basılmış fotoğrafların bir nüshasını almıştır; fotoğrafların negatifleri ve elektronik kopyaları analiz yapmak için elde tutulmuştur.

Deneklerimizin hepsi katılmasa da, 80 denek 1300 civarında fotoğraf çekmiştir. 57 katılımcı da “Tanrıya yer verme” (Tablo 2) olarak kodlanan malzeme sunmuştur. Her bir fotoğraf parçası -deyimle ifade edersek- bir çikolata kutusu gibiydi: ne elde edeceğimizi bilmiyorduk. Mülakat yapılanlar, bize değişik insanlar, yerler ve nesnelere gösterdiler: Evcil hayvanlar, aile

4 Katılımcılara en az beş yerde (biri flaşlı, biri flaşsız) bir veya iki resim çekmeleri için talimat verilmiştir. Bu toplam (Tablo 1), yedek fotoğrafları da içermektedir.

üyeleri ve arkadaşlar, bilgisayarlar, arabalar, işyerleri, süsler, sinema resimleri, (içeriden ve dışarıdan) evler ve açık havalar (bahçeler, avlular, kumsallar, dağlar vb.). Bu fotoğraflar araştırma ekibimizi başka türlü gidemeyeceğimiz yerlere götürdü. Üstelik bu fotoğrafların arka planındaki hikâyeler çoğu kez araştırmamızı daha önceden tahmin edemediğimiz yönlere sevk etti. İbadet evleri, cemaatsel olgular, dini teçhizatlar (haç ve İncil) gibi bazı fotoğraflar, daha mülakattan önce dini anlama açıkça işaret etmişti. Yukarıdaki çardak fotoğrafında olduğu gibi diğer resimlerde, din ve ruhanilik, sadece mülakat esnasında öğrenilen hikâyeden anlaşılabilirdi. Bazı örnek resimlerde ise, aşkın olanın ipucu, resimde veya resmin arka planındaki hikâyede bulunmamaktaydı.

Tablo 2: Fotoğraftan Anlam Çıkarma Mülakatları ve Gelenekleriyle Birlikte Tanrıya Yer Verme

Gelenek	Toplam Denek	Mülakat Yapılan Denek	Fotoğraf	Tanrıya yer verme olarak kodlanabilecek en az bir fotoğrafı olan denekler
Anayol Protestan	14	11	195	8
Muhafazakar Protestan	19	18	239	14
Afrikan Amerikan Protestan	10	6	118	5
Katolik	18	17	296	10
Yahudi	10	7	98	5
Mormon	5	5	79	5
Wiccan Grup	5	5	91	5
İnternet Katılımcıları	4	3	58	1
Hiçbiri	10	8	137	4
Toplam	95	80	1311	57

Aldığımız fotoğraflar birkaç ana kategoride gruplandırılabilir (Harper, 2002:13). Fotoğraflar, evleri (içten ve dıştan), değer verilen eşyaları (kitaplar, süsler, gitarlar vb.), komşuları, işyerleri, sahilleri, ormanları, parkları, şehir manzaraları, evcil hayvanları, insanları, ibadet evlerini (içten ve dıştan) içeren günlük hayatın envanterlerini belgelemektedir. Katılımcılar, bir de, kilise yemekleri, tatil kutlamaları, aile yemekleri, ibadet hizmetleri, bireysel dini pratikler, törenler ve işe gidip gelme gibi olguları ve eylemleri gösteren fotoğraflar çekmişlerdir. Ayrıca resimler, evlilik, aile, eğitim, boş zaman, iş ve din gibi *toplumsal kurumları* da ima etmektedir.

Yer Vermek

Grace Shoemaker'ın bize yukarıda hatırlattığı gibi, "burada demirbaşlardan, olgulardan, eylemlerden ve toplumsal kurumlardan daha fazlası var". Fotoğrafların çoğu bir özel dini gelenekle ilgili sembolleri, pratikleri ve nesne-

leri betimlememektedir. Fotoğraflarla ilgili önemli olan onların ortaya çıkarıldıkları anlatılardır. İnsanlara fotoğraftaki önemli yerleri sormakla biz, anlam verme sürecini ortaya çıkarmaktayız. Mülakata katılan kimselerin bize anlattıkları öyküler, zaten kendilerinin *mekânlara* yükledikleri anlamla etkileşim içerisinde ortaya çıkan anlam verme sürecinin ikinci aşamasıdır. “Ondan daha fazlası var” ögesi din ve ruhaniliği oluşturan şeyi tanımlamada yardımcı olmaktadır. Katılımcılar doğal güçleri, işleyiş halinde olmaya bağlılıklarında veya açıklamalarında dini gelenekten kaynaklanan inançları, pratikleri veya nesnelere gösterdikleri zaman, bu atfedişler Kutsal kavramına işaret etmek için “Tanrıya yer vermek” olarak kodlanmaktadır. Bu anlamların (fiziksel ve toplumsal) mekanlarla kesişmesi, kutsalın günlük hayatın içerisinde görünüp görünmediği ile ilgili gramer açısından “nasıl”, “eğer” ve “ne zaman” sorularına temel olmuştur (bkz., Nelson, 2005: 46 vd.). Sonuç olarak da, deneklerimiz fotoğrafları etrafında söylediklerini tetkik ederek, ev, iş ve boş zaman çevrelerinde din ve ruhanilik hakkındaki mülakatlarında dile getirdiklerini inceleyerek insanların Tanrıya yer verme yöntemlerini araştırmaktayım.

“Tanrıya yer verme” ifadesinin seçilmiş olması gündelik hayatta kutsalın etki alanı hakkındaki mülakatı yapılandırmak ve şekillendirmek için planlanmış bir girişimdir. Yine bu ifadenin seçilmiş olması yaşayan din perspektifinden kutsalla ilgili fikirlerin ve öğelerin tekrar ele alınması için bir çağrıdır (Ammerman, 2006a, 2006b; McGuire, 2008). Tanrıya yer verme insanların manevi ve dini anlamlar yükledikleri yerler, durumlar ve eylemler için bir stenografidir.⁵ Literatür “mekân mı yoksa alan mı” (space) kelimesine yönelik eleştirileri geliştirirken (Gieryn, 2000), alternatif terim olan “Place” “yer” terimi konuşma dilinde kullanılan çok anlamlı “Space” kelimesinin gerçek anlamını göz ardı etmektedir.

Konuşma dilinde, space kelimesi place ve location kelimeleri için aynı kökenden gelen bir kelimedir. Bu kelime mecâzî olarak “zamana” refere olarak (hayatımda şimdilik buna yer yok) ve bir şeyi yapma hakkında konuşmaya göre (buna daha sonra yer vereceğim) kullanılmaktadır. Yer, zaman ve eylem günlük hayatta içerisinde kutsalı bulduğumuz mekânlar (spaces) kelimesinin daha ayrıntılı anlaşılmasının önemli boyutlarıdır (Chidester ve Linethal; 1995). İş, ev ve eğlence (boş zaman) çevrelerinde birkaç örneği dikte alırsak, çeşitli dini arka planlardan insanların Tanrıya “nasıl yer verdiklerini” görebiliriz.

5 Stenografi, alfabenin harfleri, noktalama işaretleri, kelimeleri yerine semboller ve kısaltmalar kullanan çabuk yazma sistemi. Yazılar yakın, küçük ve dar yazıldığı için bu adı almıştır. Stenografi, meclis oturumlarında, mahkeme duruşmalarında, iş görüşmelerinde oldukça yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Stenografinin ilk kullanılışının Romalılar zamanında olduğu sanılmaktadır. Cicero'nun senatodaki konuşmalarının Marcus Tullius Tiro tarafından bulunan nota ve kısa yazma usulüyle kaydedildiği söylenmektedir. (ç.n.)

İşte, Evde ve Eğlencede Tanrıya Yer Açma

Geleneksel olarak, işyeri, dinin hoş karşılanabileceği bir yer olarak bilinmez. Yine de, insanlar işyerlerine girdikleri zaman inançları, değerleri ve pratikleri onlara eşlik eder. Büyük bir devlet kurumunda istatistikçi olarak çalışan ve muhafazakâr bir Hıristiyan olan Charles Curlew gibi bir kısım insanlar için, dini pratikler işgününün önemli bir parçasıdır.⁶

“Evet, burası benim ofisim. Zamanımın çoğunu geçirdiğim yer burası. Sözlü olarak da ifade ettim... Dua günümün çok önemli bir parçası... Sık sık, bir istatistikçi olarak problemleri çözmeyi deneyecek veya bir şeyler yapmak için daha iyi yollar bulacak geniş bir zamana sahibim. Evet geniş bir zamanım var. Gerçekten, özel bir takım problemlerle nereye kadar gidebileceğimi gerçekten bilmediğimi düşünüyorum. Dua ettiğimde Tanrının bana istediğimi vereceğini gerçekten hissedirim, yapamadığım bir şeyi düşündüğümde, hakkında düşünmediğimde bile yapıyor olduğum şey ile ilgili yardımcı olur.”

Muhtemelen dindar bir insanın zor, kafa karıştırıcı veya başka bir ifadeyle enteresan bir işle karşılaştığı zaman aşkın olanın gücünü kullanması şaşırtıcı değildir. Bir kimsenin iş arkadaşlarına belli etmeyecek şekilde gerçekleştirebildiği dua tercihi, birisinin inancını kapıda kontrol etmeyi umabileceği bilimsel bağlamda akla uygun gelir. Onun seçtiği kutsal pratik “kişisel” olarak görülebilir ancak onun pratiğinin gayesi -işini nasıl yaptığı- oldukça kamusaldır.

Curlew'e işyerindeki diğer Hıristiyanlar da eşlik ettiğinde, dua pratiği kamuya daha fazla görünür hale gelmektedir. “Duacının isteklerine katılmak ve dua etmek üzere yeterince vakit” olduğu için Charles Curlew, her hafta öğle yemeği yediği işyeri büfesinde bir grup adamla karşılaşmaktadır. Dua sadece bilimsel sorulara çözümler üretmiyor; aynı zamanda duanın konuşulması inançlı bir kimse olmanın kuşku sorunu olabildiği bir işyerinde dostluk ve samimiyete de ilham vermektedir.

Afrikan Amerikalılardan orta yaşlarda ve ayda iki defa Baptist kiliseye giden biri olan Pam Jones'e göre din, işyerinde başka bir tarzda görünmektedir. O Tanrıyı zor durumları çözen bir sebep ve başarı kaynağı olarak tanımlamaktadır.

“Eeeee, nesnelerin bütünüyle kontrolümüz dışında olduğuna inanıyorum. Zira, biz de nesnelerin kontrolünde değiliz. Gerçekten de bir açıklamaya sahip değilim. Tanrının iradesiydi, benim zamanımdı, yo Hayır (işten eve doğru yoldayken) kamyonun arkasına sürmeden önce akşamleyin gitmek benim zamanım değildi. İşte orada Tanrının iradesi vardı. Tam o esnada evet tam da o esnada bir araya gelip her şeye sahip olma vaktiydi.”

6 Bazı durumlarda, bu makalede tartışılan fotoğraflar, araştırma katılımcılarının kimliğini korumaya yönelik bir çabayı göstermemektedir.

Tanrının kontrolü altında Pam Jones'un iş hayatı daha büyük bir öneme sahiptir, kontrolünün dışındaki durumlar da denetlenmektedir. Başarının altında bulunan ise bir tür alçakgönüllülüktür: Tanrı her şeyin arkasında. Daha büyük, gizemli ve anlamlı bir şeyin parçası olarak bireyin yaşamını görme imkânı bu anlatıyla birlikte gelmektedir.

Çoğu kez de yoğun hayatın realiteleri, Pam'ın düşünceleri resmetme kabiliyetini köreltmekle, bu anlatıyı hükümsüz kılmaktadır.

"Bazen bizi veya beni düşünüyorum ve ben her zaman tekerlek üzerindeki fareyim; koşuyor, koşuyor, koşuyor ve duracak, düşünecek ve dinlenecek bir zamanında yok ve sık sık günlük duamı yaptığım vakitte Ey Rab-bim deyip doğru kararlar vermek için bana yol göster ve falanca hakkında düşündüğün şeyin ne olduğunu bana göster diyerek istiyorum. Doğru kararlar vermem için bana yardım et; çünkü bazen gidiyorum, gidiyorum, gidiyorum ve hep gidiyorum. Net bir zamana da sahip değilim, Tanrının senin yapman için yönlendirdiği şey hakkında düşünecek ve dinleyecek zamana da (sahip değilim)."

Resim 2: ".....bana göre sahil sadece Tanrının güzelliğinin bir misali" (Pam Jones)

Gündelik iş hayatının baskıları ve ailenin istekleri hayata anlam vermede ve problemlerin tartışılıp çözüme kavuşturulmasında Tanrı kontrolü anlatısına yer bırakmamaktadır. Meslek, iş ve anne gibi rollerle ilgili zaman talepleri ile birlikte, her bir rolde başarılı olma manasına gelmeyi ifadelendiren rakip kavramlar dindar kişiliğe neticede galip gelmektedir. Kendine ayar vermek için Pam aile sahil evinde inzivaya çekilmektedir.

Sahil, Pam'ın cep telefonunu kapatıp, bilgisayarını açmadığı ve işten sıyrılmayı en iyi yaptığı bir yerdir. Ailesi sahilde bir eve sahip olduğu için, pek çok hafta sonunu ve çoğu tatilleri işle ilgili hiçbir şeyin olmadığı bu sessiz ve

güzel yerde geçirebilmektedir.⁷ Burada o, Tanrıyı tecrübe edecek derecede rahatlamaktadır: “Sahildeyken, sadece güzelliği ve Tanrının bana düşündürdüğü huzuru aklımdan geçiriyorum. Martıları, okyanusu veya belki de oynayan çocukları dinliyorum... Böylesi bir lütuf...” (Resim 2).

Doğal dünyanın güzelliği ilahi bir hediye olarak görülmektedir; doğal güzelliği tecrübe etmek Tanrıyı tecrübe etmektir. Bu güzelliğin tecrübe edilmesi ve tempo değişimi her şeyin Tanrının kontrolü altında olduğu, sahnenin arkasında çalışanın ve Pam'ı yeni baştan temizleyenin o Tanrı olduğu anlatısına imkân vermektedir.

Tanrıyı unutmamak çabası içerisinde Pam, kendisine bu anlatının anımsattıklarını resim tarzında işyerine getirmektedir. Ofisinde buna benzer ne olduğunu bahsettiğimizde,⁸ bize “çalgınlık boyutunda sahil manzaralarından sahil resimlerinden yığınlarca” bulabileceğimizi belirtmektedir. Belki de resim her yerdeki bütün evraklarla devam eden kaosu herhangi bir günde yakalamış olabilir. Kaosa rağmen arka planda düzen duygusu hakim olabildi. Pam, Tanrıyı tecrübe etmek için sahilde olamadığı zaman, sahili işe getirmektedir ve burada huzuru, güzelliği ve arka plandaki düzeni tecrübe etmektedir. Öyleyse sahil manzarası işyerinde Tanrıyı tecrübe etmede aracılık yapmaktadır ve son derece yoğun iş hayatına kutsal boyut kazandırmaktadır.

Herkes Pam Jones kadar anlaşılır değildir. Örneğin genç bir muhafazakâr Hıristiyan olan ve kendini “gizli tüzel kişiliğe sahip bir papaz” olarak gören Andrew Hsu, ofis dekoru tercihinde son derece kışkırtıcıdır. Bir yazılım mühendisi olarak mesleğinde sanatı, inancını kendisine hatırlatmak ve onu yaymada fırsatlar oluşturmak için kullanmaktadır: “Yunanca ve İbranice bazı âyetlere sahibim. 1. Selanikliler (5:16-18)⁹ ve sanırım 119. Mezmur'un bazı bölümleri (97 ve 105 arasındaki âyetler)¹⁰ duvarımda asılı. İnsanlar uğrayıp

7 Bunun gibi yerlere giriş sınıf tabanlı olsa da, sahildeki bir tatil evinde kutsalı tecrübe etmek ve doğanın tadını çıkarmak için bir önkoşul değildir. Gelir düzeyleri yüksek olan insanlar toplumsal statülerine uyacak tarzda doğal dünyaya girmektedirler.

8 Fotoğraftan anlam çıkarma mülakatı mülakatçının katılımcıya başka yerlerin, nesnelerin ve bir takım sebebe (girişin olmadığı, vakit veya çekim için vaktin olmadığı, çok çok uzakta, unutkanlık) bağlı kılınmayacak şekilde çekilmiş olguların olup olmadığı sorularak sonlandırılmıştır. Bu durumda Pam Jones, ofisinde herhangi bir fotoğrafının olmadığına işaret etmiştir. Bu nedenle Jones'a şayet varsa burada ne bulabileceğimiz sorulmuştur.

9 Her zaman sevinin. Durmadan dua edin. Her durumda şükredin. Çünkü Tanrı'nın Mesih İsa'da sizin için istediği budur.

10 Ne kadar severim yasanı. Bütün gün düşünürüm onun üzerinde. Buyrukların beni düşmanlarımdan bilge kılar, çünkü her zaman aklımdadır onlar. Bütün gün öğretmenlerimden daha akıllıyım, çünkü öğütlerin üzerinde düşünüyorum. Yaşlılardan daha bilgeyim, çünkü senin koşullarına uyuyorum. Sakınırım her kötü yoldan, senin sözünü tutmak için. Ayrılmam hükümlerinden, çünkü bana sen öğrettin. Ne tatlı geliyor verdiğin sözler damağıma, baldan tatlı geliyor ağzıma. Senin koşullarına uymakla bilgelik kazanıyorum, bu yüzden nefret ediyorum her yanlış yoldan.

şunu söylerlerdi: Şu hangi dilde? Şunun manası nedir? Ve tabii ki inanç hakkında konuşmak için bana kapı aralanmış oluyor.

Resim 3: “Fotoğrafi çektim çünkü, bu fotoğraf benim için uzaklaşabildiğim ve kendimle baş başa kalabildiğim bir mabet gibidir (Cynthia Gardner)”

Bazı insanların, işyerini inançları için bir fırsat olarak kullandığı yerde diğerlerinin inançlarını işyerinden kaçmak için bir fırsat olarak kullandığı görülmektedir. Evden çalışan orta yaşlarda yalnız dul bir anne ve aktif bir Episcopalyan olan Cynthia Gardner, yatak odasında işten ve hayatın baskılarından sığınacağı bir sığınak bulur ve orayı kendi mabedi olarak isimlendirir (Resim 3). “Orası sadece kendimle ve Tanrıyla olabilmek için gidebildiğim bir yerdir. Odamda kesinlikle çalışmam. Orası yalnız olmak ve sadece sessiz kalmak, oturmak, okumak ve dinlenmek için bir yer. Bu yüzden orası evdeki hiç çalışmadığım birkaç yerden biridir.”

Geceleri geç yatmayı adet edinmiş ve az uyuyan biri olan Cynthia, hırslı ve iştahlı bir okuyucudur ve kendini yeniden doldurmak için zamana ihtiyaç duyan bir kimsedir. Yatak odasındaki fotoğraflardan bahsettiğimizde Cynthia, pek çok sembolik değeri olan parçaların envanterini çıkardı: Annesi tarafından çocukluğunda kendisine verilen bir hatıra, büyükannesinden yadigâr bir hatıra, kendisinin çizdiği İsa ikonu ve Compline Servisten veril-

miş çerçevesi bir dua “Tanrıdan, çalışan, bu gece gözyaşı döken, hasta ve acı çeken kimselerin gözü kulağı olmasını isteyen” bir dua. Cynthia bu duayı “çok çok teselli edici veya rahatlatıcı” bulmaktadır. Dini literatür ve kutsal metinleri içeren çeşitli kitaplarla birlikte bu parçaların hepsi, büyükannesine ait çocukken babasının olan mobilya üzerinde sergilenmektedir. Yatağı bile duygusal anlamla yüklüdür: O ailesine aitti.

Emekli ve Katolikliğe gönülden bağlı biri olan Vicki Johnson, benzer bir tarzda evinde Tanrıya yer açmaktadır. Onun oturma odası, İncili “çokça okuyup dua ettiği” bir yerdir. Bu mekânın dekoru onun ibadet ve deneyimlerini biçimlendirmede büyük rol oynamaktadır.

Resim 4: “Duamın ve çalışmamın çoğunu bu yerde yaparım” (Vicki Johnson)

“Şu üzerinde oturduğum sandalyedir (Resim 4). Şu sahilden bir deniz kabuğu. Şu.... İrlanda’dan küçük bir tas, çok küçük bir tas, şu tespihler, şu tespihler şu tespihler (birine aitti)..... bana çok yakın olan bir kimseye. O beni torunu olarak isimlendirirdi ama onun hiç çocuğu olmamıştı. Fakat ben ona hiç kimsenin olmadığı kadar yakındım. Ondan birçok neşe ve huzur kaynağı aldım ve onun hala burada olmasını ne kadar isterdim... Samimiyetine hayrandım. Beni severdi ve ben ona (gülüyor) çok dua ederdim (gülüyor). Bu masa bambaşkaydı. Gerçek bir teyzeydi ve bir taneydi. O ve Bob Amca, her ikisi de öldü ve ona ben sahip oldum, siyaha boyadım ve büyük iş yapıyor. Ancak burası benim için iyi bir mekân.”

Cynthia Gardner'ın yatak odasının dört duvarı onun Tanrıya yer açmasını sınırlandırdığı yerde, Vicki'ye göre nesnelere sınırlarını belirlemektedir. Bu her iki kadın için, Tanrıyla iletişimin kurulduğu mekân aynı zamanda onları, kişisel ve aile geçmişlerine bağlamaktadır.

Resim 5: Şu alanda ibadetimi yaparım (Sam Levitt)

Geleneksel bir Yahudi olan Sam Levitt kendi ofisini (Resim 5) ev, işyeri ve ruhaniliğin “tamamen bütünleştiği bir yer olarak vasıflandırmaktadır. Orası iş yapmak, dua etmek ve hayatıma çekidüzen vermek için kendimi rahat hissettiğim bir yerdir. Orası benim için sadece bir tür ev yeri.” Cynthia gibi insanlar için evde Tanrıya yer açma, gündelik hayatın diğer yönlerinden kaçıştır. Ancak Sam gibi olan kimselere göre ise ev, dini pratikler ve iş rahatlıkla birbirine karışır. Sam için önemli olan sadece iç mekân ve dua ritüeli değildir; aynı şekilde ev ofisinden görünen dışarının manzarası da önemlidir. Evler arasında o okyanusu görebilir. Sabahleyin dua ettiğinde o,

“Güneş doğsun veya doğmasın güneşin ve gökyüzünün gayet farkındadır ve genellikle, ben oradayken, yıl boyunca birkaç aylığına, sabahleyin dua ettiğimde aynı zamanda güneşi doğarken görebiliyorum. Aynen onun mevsimlerle benim aramdaki bağlantısı, okyanusta görebildiğim gelgitler, ve güneşin doğuşu. ..tabii dalgalanmaların farkında olma ve işte o Yahudi ritüel hayatının önemli bir parçası. Bu yüzden yarım ay şeklindeki hilalin başlangıcında söylenen farklı dualar bulunmaktadır... Dualar sebebiyle elbette ki duaların beni, ayın hareketlerine daha farkında kıldığını söyleyebilirim. Bu nedenle bilirim ki, biz şu an yeniay ve dolunay arasında yarı yoldayız.... Öyleyse, evet, doğal hareketler ve dua arasında bir etkileşim bulunmaktadır.”

Resim 6: “Ben her zaman şunu düşünmüşümdür: Tanrı kiliseden ve sinagogdan daha fazla doğada bulunmaktadır” (Tom Miller)

İnancını doğayla birleştiren Sam, tek başına değildir. Araştırmaya katılanlar, tutarlı bir şekilde doğal dünyayı, Tanrı için yer oluşturdukları bir bağlam olarak tanımlamaktadırlar. Aylık mutak olarak Sinagoga giden, orta yaşlarda, resmi bir mesleği olan Tom Miller’e Edgewater’daki evinin yakınındaki bir sahil resmi, aile ve arkadaş hatıralarını çağrıştırmaktadır (Resim 6). Sahil aynı zamanda “ya önemli kararlar vermek ya da onunla ilgili bir şey yapmak üzere zamana ihtiyaç duyduğunda Tom’un gittiği bir yerdir. Yüksek bir güç, dua etmek, düşüncelere yoğunlaşmış onlar hakkında düşünmek için gidebildiğim yerlerden bir tanesidir burası.” Neredeyse sanki belirsizlikle karşılaştığında Sam, manevi pusulasını arayıp yolunu bulmak için tanıdık bir yere geri döner, tabi ki eğer isterse.

Ancak dışarıdaki kutsal yerleri düşünmeye ve yoğunlaşmaya ihtiyaç duyduğunda sahil biricik yer değildir. Aktif bir yaşam tarzı olan, genç çocukları olan ve doğal güzelliğiyle bilinen bir yerde oturan bir kimse için dışarıdaki faaliyetler Tom’un günlük yaşamının önemli bir parçasıdır. Böyle bir durum yaşamın tam da ortasında Tom’un Tanrıya yer açma eylemidir.

“Ben kendimin veya senin, bunun gibi yerlere gitmeyi veya denizde gezmeyi kastediyorum, izlersin, güzel bir güneş doğuşu veya bir şey ve sen, bunun hepsi sadece bir yanılsama da olabilir, rastgele bir olay. Evet, seyrederim işte, doğanın ve evrenin inceliklerini, eğer her zaman ruhsal bir yol aramak isterseniz benim sezdiğim düşünceyi sanırım burada daha fazla bir şey var ve var ki, bu gibi yerlerde dışarı çıktığım zaman doğa ve evren hakkında daha fazla düşünüyorum.”

İster sahilde olsun, ister ailesi veya köpeği ile ormanda yürüyüşe çıksın, ister okyanusta balık tutsun, isterse işe arabayla gitsin Tom, Tanrının kilise veya sinagogda olması gerekenden daha fazla doğada bulunabildiğine vurgu yapmaktadır.

Emeklilik çağındaki bir yazar ve kendini All Saint Episcopal'e adanmış bir üye olan Theresa Collins de Tanrıyı dışarılarda bulmaktadır. Diğer birkaç proje katılımcıları gibi Theresa da boş zaman aktivitesi olarak bahçıvanlıktan zevk alır; üstelik bahçıvanlık onun için Tanrıyı tecrübe etmede bir yoldur.

“Hepimizi burada sınavan kimse, Tanrıdır. Tanrı bizi yaratandır. Tanrı kesinlikle, tabi ki, cennet bahçesini ve bütün bahçeleri yarattı. Nesnelere nasıl büyüdüklerini anlamıyorum, fakat yere veya bu durumda kaseye ufak küçük bir şey koyup onun büyüdüğünü ve yaşam mucizesinin bir parçası olduğunu biliyorum. Ben de öyle, Tanrının güç ve yaratıcılığının şuurunu bana hissettiriyor. Tanrıya daha yakın olmamı kastediyorum, çünkü Tanrı bütün bu büyüyen şeylere burada yardım etmeye kadirdir ki, işte bu durumu ben anlamıyorum. Ve bahçe hakkındaki diğer şey ise sen de gayet iyi biliyorsun ki, her sene bahçede sürekli sürprizlerin olmasını kastediyorum. Güzel ve kötü sürprizler. Ortaya çıkmayan şeyler veya ummadığın halde ortaya çıkan şeyler. Ben sadece hepsinin Tanrının yarattığı dünyanın ve yaşamın bir mucizesi olduğunu düşünüyorum. Benim yaptığım açıklama ise sadece anlaşılmasını kolay hale getirir.”

Yaratıcı olarak Tanrı anlatisi, köpeği Yankee ile yaptığı günlük yürüyüşte Teresa'ya eşlik eder. Bu yürüyüş esnasında, Teresa yaşadığı sahil kasabının güzelliklerinden zevk aldığı ve pratik yaptığı için dua etmektedir. Her gün aynı yolu kullanan Teresa, giriş niteliğinde ve irticali olarak arkadaşları, aile ve komşuları için yaptığı duaları da içeren planlı rutin bir duayı takip etmektedir.

“Öyle bir noktaya geldim ki, ismiyle tanıdığım hemen herkes için gerçekten bir duam var. Öyle ki, Tanrıyla konuşmadaki gibi kendimi onlara yakın hissettiriyor, Tanrıdan onlara yaşamlarında yardım etmesini isteyecek kadar. Yeğenim bana dedi ki, sen çok dua ediyorsun. Çünkü o, tahminime göre 37 yaşında. Çift doktora sahip. Hem tıp doktorasına hem de faklı bir konuda doktora sahip. 2 yıl önce evlendi ve dua etmeye başladım... bu yürüyüşlerde benim ona yaptığım dua onun bir bebeğe sahip olması içindi. Yeğenim de bana çok fazla dua ettiğimi ve bunun neticesinde ikiz çocukları olduğunu söyledi.”

Tanrının Teresa'yı duyduğu görülmektedir ve Teresa, dünyada Tanrının adına yapılan hareketlere ve dualara Tanrının cevap verdiği düşüncesine kulak vermektedir.

Katılımcılarım çoğunda olduğu gibi, doğa Terasa'nın dini pratiklerinde önemli bir rol oynamaktadır. Ayrıca, kutsal kitap onun dua yürüyüşünün bir parçasını oluşturmaktadır.

“Evet, burayı (Resim 7) gezmeye çıktığımda, bir çeşit rahatlama işte. Bu nokta civarında günlük ezberden 100. Mezmur'u okurum ki, gerçekten 100. Mezmurdaki “Ey bütün dünya! Rabbe sevinç çığlıkları yükseltin” diye başlayan bölüme kadar okumayı seviyorum. Şahane kutlu bir Mezmur. Sabahleyin Tanrıyla benim resmi sohbetimin bir tür şahlanışı ve buradaki şu köşeye geldiğim zaman genelde olan şey budur. Yaşadığım bu muhteşem yer için Tanrı'ya ne kadar teşekkür etsem azdır.”

Resim 7: “Her gün 100. Mezmur'u ezberden okuduğum yer işte tam da bu nokta civarındır” (Theresa Collins)

Teresa'nın yürüyüşlerinde önemli olan da hatıraları canlandırıp dua etme zamanına yardım eden işaretlerdir. Örneğin, araştırma için fotoğrafladığı güzergahındaki mavi ladin, oradan geçtiği her zaman Teresa'ya ebeveynlerinin sevgisini hatırlatmaktadır. Çünkü babası annesine “benim mavi ladinim” diye seslenirdi. Aynı şekilde güzergahındaki belli noktalara vardığında, Teresa, o yerde Tanrıyla rutinleşmiş bir sohbetinin olduğunu bilmektedir. Günlük pratiği, planlı, dini ve çevresince de bilindiği için Terasa'nın bir günü, yürüyüşüne göre ve gezintiyi sağlamlaştıran güçlü manevi anlatılarca planlanmıştır.

Tablo 3: Gelenek ve Boyutuyla Tanrıya Yer Açma

Gelenek	Tanrıya yer açma koduyla toplam denekler	Tanrıya yer açma boyutuyla deneklerin sayıları		
		Ev	İşyeri	Eğlence (boş zaman)
Anayol Protestan	8	2	7	5
Muhafazakar Protestan	14	5	12	11
Afrikan Amerikan Protestan	5	4	3	4
Katolik	10	1	5	6
Yahudi	5	3	3	2
Mormon	5	0	5	3
Wiccan Grup	5	2	4	4
İnternet Katılımcıları	1	0	0	1
Hiçbiri	4	0	4	1
Toplam	57	17	43	37

Hiç kimse bu tarzda bir yaşamı kafasında canlandırmadı. Ancak çok sayıda anlamlı fotoğrafı topladık ve dini zaviyeden ve katılımın seviyelerinden evde, işyerinde ve eğlencede dinin rolünü gösterdik (Tablo 3). Ayrıca, yukarıdaki resimler ve anlatılar diğer resimleri ve Fotoğraftan Anlam Çıkarma Mülakatı boyunca oluşturulan resim içeriğini yansıtmaktadır. Bu şartlarda yer, eylem ve zaman, anlamın oluşturulmasında önemli bileşenlerdir. Ve bunlar kutsalın sıradan insanların sosyal dünyasına yaptığı etkileri akla getirmektedir.

Yer: Davranışsal Kalıntı, Kimlik Talepleri ve Duygusal Düzenleyiciler

Yerler, hikayeler anlatır. Tanrıya yer açmayı yapılandırmada mekanın önemini anlamak için iş yerinde, evde ve dışarıda fiziksel ipuçlarını okumak önemlidir. Zaman geçtikçe insanlar, davranışlarının, kimliklerinin ve duygularının işaretlerini arkalarında bırakarak gündelik yaşam alanlarında kendi işaretlerini bırakırlar. Vicki Johnson'un yıpranmış İncil'indeki gibi "davranışsal kalıntı" veya çeteleler, muska, dua kitapları, Sam Levit'in çalışma odasındaki dosya dolabının üzerine konulan Yahudi takvimleri, "ortamı yönlendiren eylemlerin fiziksel ipuçları"dır (Gosling ve diğerleri, 202:381). Uygulama izleri (veya planlanan uygulama) ilerideki davranışı planlamaya yardım eden işaretler vazifesi görmektedir. Vicki, Sam ve onlar gibi olan insanlar için uygulama izleri, hatırlatıcılar olarak kalmaktadır.

Mekanlar sadece oralarda neler olduğuna işaret etmezler aynı zamanda kişinin kim olduğu veya ne olmaya hevesli olduğu hakkında da çok şey söylerler. Gosling ve diğerlerinin ileri sürdükleri fikir şudur: İnsanlar kendilerinin kim olduğunu veya başkalarının kim olduğunu, kimlikleri hakkında iki tür iddia ortaya atmakla hatırlatırlar. "Öz yönelimli kimlik iddiaları bir me-

kanın sakinlerince kendi menfaatleri için yapılan sembolik açıklamalardır ve kendi görüşlerini güçlendirmeye yöneliktir. Bu açıklamaların çoğu, yaygın şekilde kültürel sembollerin anlaşılması için kullanılabilir (örneğin, Martin Luther King'in posterleri, Üniversite Hatıraları), Oysa diğer objeler kişisel anlama daha fazla sahip olabilmektedir (Örneğin, sevilen bir sahilden toplanan sahil taşı gibi)" (Gosling ve diğerleri, 2002:380). Benlik duygularını güçlendirmeye yönelik çabalarla birlikte "insanlar başkalarına nasıl ilgi duydukları hakkında açıklama yapmak için müşterek anlama sahip olan semboller gösterirler... Böyle sembolleri göstermekle... (insanlar) başkalarına değer ve tutumlarını kasıtlı olarak iletiyor olabilirler" (Gosling ve diğerleri, 2002:380-381). Her iki tip davranış iddiası yukarıdaki etnoğrafik hesaba göre aşıkardır. Evinin her tarafında yer alan Cynthia Gardner'ın ikonları, kendi kişilik algısını güçlendirmiş ve kendi dini hassasiyetini çocuklarına ve misafirlerine afişe etmektedir. Pam Jones'un sahil manzarası fotoğrafları onun için hoş ama öylesine güçlü hatırlatıcılardır ki, Tanrı onun karmaşık iş çevresinin arka planında iş başındadır. Andrew Hsu'nun İncil âyeti olan sanat eseri, ona bir evanjelik olduğunu hatırlatmakta ve ayırıcı bir şekilde kimliğini iş arkadaşlarına göstermektedir.

Her şey olmasa da bir kişinin yaşam alanındaki dekorlar bir kimliği güçlendirmek veya yansıtmak için vardır. Haleti ruhiye oluşturmak, duyguları yönetmek veya davranışları motive etmek için stratejik olarak yerleştirilmiş diğer parçalar da evde, işyerinde veya kişisel aktivitelerinde "duygu düzenleyiciler" olarak görev yapabilir (Gosling, 2008:21). Geçmiş (tarih), hatıra ve süs eşyası gibi eşyaların asıl duygusallığını, mobilya ve fotoğrafların içine yerleştirmiştir. Bir sandalye üzerinde veya herhangi bir battaniye altında olmanın hoş duygusu, üstelik böyle olmakla birlikte hatıralar, bir bahçeye, sahile, çardağa veya bütünüyle hisleri uyandıran güneşin batışına yerleştirilmiştir. Bu duygular çoğu kez, Tanrıya yer açtırmaya neden olan ruh hali içerisinde bulunmaya yönelik bir ön koşuldur.

Tanrıya yer vermeyi oluşturmada bir rol oynaması için kişi tarafından yerlerin dekore edilmesi gerekli değildir. Gerçekten de ofisler, sahiller, kamu parkları ve ormanlar bireysel rötuş için daha az uygundur. Kişileştirmenin imkansız olduğu çevrelerde, bir yerin duygusal veya sembolik değeri bazen duyguları düzenlemek, eylemleri hatırlatmak veya kimliği güçlendirmek için yeterlidir. Grace, Shoemaker ve Tom Miller için örneğin suyun yanında olmak onların kutsala yönelik farkındalıklarını arttırmaktadır.

Eylem: Deneyimler, Takviye ve İmgelem

Kimliği güçlendirme, duyguları ve ruh hallerini düzenleme gücüne sahip yapılandırılmış çevre, yer vermenin önemli bir türüdür fakat hikayenin sadece bir bölümüdür. Tanrıya yer vermeye geldiği zaman, katılımcılarımız

kutsal olarak işaretledikleri yerde ne yaptıkları ile ilgili deneyimleri vurgulamışlardır. Mcguire'nın (2008:52) tasvir ettiği Latinas tarafından oluşturulan evsel tapınaklarla ilgili olarak; onlarla ilişkilendirilmiş ritüel deneyimler hayata yerler kazandırmaktadır. İnsanların ev, işyeri ve doğada yaşadıkları deneyimler yerin kendisinden daha önemlidir. Bir yerin fiziksel ve içe yönelik özellikleri belli eylemler için zemin oluşturmaktadır fakat bu eylemler de bireyin Tanrıya doğru ulaşmasına yönelik girişimini sınırlayan veya imkan tanıyan kendi deneyimleridir.

Muhtemelen pek çoklarınınca paylaşılan müşterek dini deneyim duadır. Dua araştırma katılımcılarınınca ifade edilen dini arka planın izgesi karşısında gerçekleşmektedir. Amerikan halkının çoğunluğunda, yetişkinlerin yüzde 58'i günlük bazda dua ettiklerini, Mormonların yarısından fazlası (yüzde 82'si), Afrikan Amerikalıların (yüzde 80'i), Evanjelistlerin (yüzde 78'i), Katoliklerin (yüzde 58'i), Protestanların (yüzde 53'ü) günlük bazda dua ettiklerini belirtmişlerdir (Pew Forum, 2008:44). Anketlerin sormadığı şey ise insanların nerede dua ettikleridir. Dua günlük yaşamda Tanrıya gerçek ve mecazi olarak yer vermeyi nasıl belirtmektedir?

Araştırma katılımcılarından öğrendiğimiz şudur: Dua gündelik yaşamın birçok alanında kesişen ilgiyi pekiştirmektedir. Dua toplumsal kaynakları bir araya getirmektedir ve bireyler de -her ne kadar hayali ve geçmişteki bir zamanda olsa da- bu toplumsal kaynakların paylaşıldığı bir çevrede yaşamaktadır. Theresa Collins "ismini bildiği hemen herkes için dua edip ibadet ettiği" içindir ki, bu eylem dua ettiği kişilere kendini yakın hissettirmektedir. Günün son duasından tırnak içerisindeki cümleye yani "hasta ve acı çeken kimselere ve bu gece göz yaşı döken ve çalışan kimselere" Gardner'ı bağlamaktadır. Pom Jones'un günlük duası kendisine annelik, iş ve mesleğin ilgisini bir araya getiren doğru kararlar verdirmesini Tanrıdan istemektedir. Doğanın uyumu ve mevsimlerin farkındalığıyla birlikte ev ofisinde yaptığı dua Sam Levi'in takvimini, ritüel ibadeti ve doğal dünyayı sıraya koymaktadır. Sosyal yaşamın farklı alanlarında daha önceden düşünülmüş olan şey, dua pratiğinde bir araya gelmektedir.

Yer sadece toplumsal alanlar karşısında duayla oluşturulmaz, dua aynı zamanda bu türlü toplumsal yerlere ilahi gücü sokar. Bütün duayı toplayan isteklerle ve ikilemlerle onlar ilahi olanın yakınına yerleşir ve dünyadaki yeni eylemlerin imkan dahilinde olduğu fark edilir. Theresa (belki birazcık gereğinden fazla) yeğenine gebe kalması için dua etmektedir ve ikizler doğar. Cynthia, Tanrıdan acı çeken insanları gözetmesini istemektedir. Pam, hikmet istemektedir. Sam, bu Hıristiyanlar gibi aynı tarzda dua etmese de, dua yaptığında benzer bir sonla devam ediyor. O dua ettiği sadece ev ofisinde değil bütün gün boyunca doğanın gücüne ve ritmine uyumlu olmayı dilemektedir.

İnsanlar dua ettiklerinde kendi anlayış tarzlarına göre dünyada işleyen ilahi aktör veya aktörlerin dışarıdan etkide bulduklarını zannederler. Onlar kutsal gücün kendi dünyaları bağlamında bir şey yaptığı tahmininde bulunurlar. İster bebekler, koruma, akıl veya varlık merkezli olsun arzu edilen son ortaya çıktığında ilahi güce yorumlanır. Kutsal, kesin gibi görülen olasılık sınırlarını aşar. Ancak dua gibi deneyimler diğer cazibesiz yerlerdeki cazibeyi göstererek geleneksel sınırların aşılması için kutsala imkan tanır. Üstelik dini ve ruhani eylemlerin olduğu yerler etkili sayılmaktadır ki, aralıksız yaparak ve belki de kutsal mekan yapmanın seviyesi artırarak, eylem gelecek için alışkanlık haline gelebilir (Emirbayer ve Mische, 1998) Bu girişim Berger'in (1967:28) daha önce "İnsana göre anlamlı olarak tüm evreni düşünmek için cüretkar bir girişim olarak" tanımladığı şey kadar arzulu değildir. Tanrıya yer vermeyi oluşturmada dua gibi bütün pratikler insan dünyasını daha önemli kılacak dini ve ruhaniliği davet eder.

Zaman: Disiplin, Yaratıcılık ve Karşılama

Bir kişinin programında dini ve manevi bir şey yapmak için vakit çoğu kez azdır. Pom Jones, kendini "devamlı koşan ve bütün bir zaman yol alan tekerlek üzerindeki fareymiş" gibi hissetmektedir. Çoğu Amerikalı onun duygusunu paylaşmaktadır: Zaman onların yanında değildir. İş eve veya ev işe geldiği zaman diğer işler için programda azıcık yer kalmaktadır (Hochschild, 1997). Öyleyse gündelik yaşamda Tanrıya zaman ayırma, disiplini ve yaratıcılığı gerektiren dengeli bir eylem olmaktadır.

Zamanın gücü baskı yapsa da bazı insanlar programlarında kişisel pratikler ve dini ve manevi eylemlere katılmaya yer veriyorlar. Haftalık program düzenliliği değişen derecelerde olsa da çoğu kimse, örgütlü bir din veya kişiye özgü manevi bir eylem biçimine katılmayı yansıtmaktadır. Sam Levitt ve karısı her Cuma sabbatı (dini tatil gününü) mumları yakarak ve birlikte yemek yiyerek işaretlemektedir. Bazısı için haftalık bir dua toplantısı, İncil araştırma, ibadet ayini zamanlarını almaktadır. Pazar sabahı basketbol süresince çocuklarını neşelendirmek veya bütün bir gün plajda, kayıkta, gezintide veya toplulukların yakınlarındaki keşif de aile bağlarını güçlendirmek için diğerleri bu eylemleri dinsel bir zorunluluk olarak görmektedir. Yoğun programın tam da ortasında Tanrıya yer vermek bir takım şahsi disiplin tedbirleri gerektirmektedir.

Zaman kısıtlaması yapmak sadece disiplini doğurmaz, bir dolu program da yaratıcılığa ilham verir. Teresa her sabah egzersiz yaparken dua eder. Charles banyo yaparken dua eder. Evle iş arasında geliş gidişlerinde Pam Tanrıyla konuşur. Ailesiyle dışarıda gezinti sırasında Tom, ilahi olanı tecrübe eder. Sürekli zaman sınırlamaları arasında seçenekler yapmak yerine, insanlar egzersiz yaparken, yıkanırken, işe gidip gelirken, yürüyüş yaparken,

kendilerine katılması için Tanrıyı davet ederek program anlaşmazlıklarını çözerler. Onlar dine ve manevi hayata, yoğun yaşamlarında günlük aktivitelerinde durumlar oluşturmakla ve eş zamanlı meydana gelebilen Tanrı'ya yer açmakla Tanrı'ya yer verirler. Diğer bir ifadeyle, Tanrı için yer verme sözü konusu olduğunda yoğun yaşamlar belirli bir ölçüde yaratıcı zamanlamayı gerektirecek gibi görünmektedir.

Zamanın dinin tarafında olmaması ve eğer Tanrıya yer verme gündelik yaşamda oluşturulacaksa zaman kıtlığının yaratıcılığı ve disiplini gerektirmesi sürpriz olmamaktadır. Rekabet baskısı oluşturan süreç ayrıca mantığa aykırıdır. Gündelik yaşamın boyutları geleneksel olarak dini ve manevi pratiklere yer ayıran zamanlara saldırdığı için kutsal tamamen takvimden silinmemiştir. Onun yerine, daha önce dinin neslinin tükeneneğini ileri süren aynı sosyal güçler, hali hazırda sınırlarının ötesinde dine yeni imkanlar açmaktadırlar. Ben buna zamanın dengeleyici gücü diyorum. Kendiliğinden geri hareket ediyor. Geleneksel sınırlar içerisinde dini ilgiyi sürdürmek için zamansızlık, kutsalın diğer eylemlerin tam da *ortasında, esnasında, iken*, görünmesine yol açmaktadır. Zaman bütünüyle Tanrının tarafında olmamasına karşın, tamamen de Tanrının karşısında olmadığı görülmektedir.

İnşa, Sınırlama ve Gizlenme

Günlük yaşamda Tanrıya yer verme, kısaca, mekan, eylem ve zaman bileşenlerinin bir araya gelmesiyle oluşturulmaktadır. Mekan özellikleri bir duyguyu canlandırabilir, geçmişte kalmış bir davranışın hatırlanmasını sağlayabilir veya bireysel benlik duygusunu canlandırabilir. O halde belli duygular, alışkanlıklar ve kimlikler, insanları dini veya manevi bir şey yapmaya davet eder. Eylemler davranış izlerinin yeni katmanlarını oluşturur, yeniler, duyguları oluşturur ve kimlikleri güçlendirir. Dua gibi pratikler sayesinde kavramlar, zaman ve mekanları bir sosyal ortamda mevcut bulunan ilahi aktör ve güçlerin olabilirliğine imkan verecek şekilde bir araya getirilir. Pratikler arzu edilen amaçlara ulaşmaya yönelik algılandığından, pratiklerin etkiyeciliği daha sık ve çoğu durumda pratiklerin kullanılmasına sebebiyet vermektedir. Tabir caizse Tanrı evde, işyerinde veya eğlencede görünmesi halinde, duyguların izleri, davranışlar ve/veya kimlikler, kavramın ve /veya bir yerde olanlar sebebiyle o yere yüklenen anlam fiziksel özelliklerine göre korunmaktadır.

Çok tabakalı davranışsal kalıntı, zorlayıcı duygular ve kimlikle ilgili güçlü işaretler yine de birini Tanrıya yer vermeye zorlamaz. Diğerlerine nazaran planlı ve yaratıcı insanlar bile dini meşguliyetlerinde tutarlı değildirler. Yerler ve zamanların kendilerine has mantığı vardır ve muayyen şartlarda mevcut bulunan bir dizi dini ihtimali sınırlamaya meyillidir. Keza, çoğu kez müşterek olarak yapılan iş, ev ve boş zaman faaliyetleriyle insanlar çoğu kez

dinin ve maneviyatın ne olduğu, nerede olduğu ve zamanı hakkında rekabetçi fikirlere sahip olmaktadır. Öyleyse kutsal sınırlandırıldığında ne olur?

Bu makalenin kendisiyle başladığı Grace Shoemaker, Tanrıya yer inşa etme için kendi yetenekleri, kontrollerinin ötesindeki şartlarca azaltıldığı zaman nasıl karşılık verileceğine dair bir yol sunar. Benim Grace ile yaptığım mülakat sonunda etrafında oturduğumuz kahve sehpa fotoğrafı bizim sohbetimizi ilginç bir mecraya götürdü. Bu cam yüzeyli sehpa Grace'in topladığı deniz kabukları ve deniz camlarının görülmesi için camın altında bir çekmece ile dizayn edilmiştir. Halsizleştirici bir hastalık nedeniyle sağlığı kötüleşmeye başladığı zamanlarda Grace, deniz kabuğu ve sahil camı koleksiyonu yapmaya başladı. Grace şöyle diyerek hatırlamaktadır: sahilde yürürdüm ancak hastalanınca bu yürümeyi bırakmak zorunda kaldım... Onları korumaya ve kavanozun içerisine koymaya başladım. Ve sonra bir sehpa edindim. Arkadaşlar ve aile fertleri Grace'in sehpasına eklemek için deniz kabuklarıyla sahil tatilinden geri dönmektedir. Hawainin kumu bir koridor da sergilenmektedir. Diğer bir arkadaş Grace'e düzenli olarak deniz camı getirmektedir. Grace'in sahilde oynayan torunlarının büyük bir portresi evinde merkezi bir noktada bulunmaktadır. Hareketlilik azalsa da sahille ilgili eserler artmaktadır. Böylece, Grace'in şartları her zamanki yöntemiyle (yürümek, dua etmek ve Tanrıyla konuşmak) ve her zamanki yerinde (okyanusun yanında) kutsala yer vermeyi sınırladığı için o böyle bir çözüm bulmuştur. Değişen şartlara uyum sağlamakla, Grace kutsalı, erişebileceği bir yere koymuştur. Yakınlık elbette ki kutsalın sürekli aracılık edeceği anlamına gelmemektedir. Bazen sehpa sadece bir kahve sehpadır, ancak diğer zamanlarda Grace'in günlük yaşamında Tanrı için oluşturduğu yerin bir parçasıdır.

Geçici önlemler ve intibaklar günlük hayatta Tanrıya yer vermek için tamamlayıcıdır. Dindar insanlar bir şekilde dini sınırlandıran bir çevreye veya ortama girdiklerinde, Tanrıya yer vermeyi oluşturan bir yolu bularak kendi kontrolleri altındaki çevrelerinin özelliklerini baskı aracı olarak kullanırlar. Pam Jones işyerinde Tanrının varlığını gösteren sahil resimleriyle ofisini dekore etmektedir. Tesadüfi gözlemci için, Pam'ın sanat eseri sadece sahil sevgisini göstermektedir. Curlew öğle molası esnasında işyerinden bağımsız bir kafede aynı fikirdeki çalışma arkadaşlarıyla buluşmaktadır. Bu zaman zarfında saati kapalıdır ve dolayısıyla iş yerindeki bazı kısıtlamalardan kaçınır. Andrew Hsu Hıristiyanlığını ofis duvarına astığı İbranice ve Grekçe kutsal âyet metinlerinin sanatkarane çevirileriyle gizlemektedir. O şüpheli olmayan arkadaşlara inancını göstermek için meşru bir araç olan sanat eserlerini akıllıca kullanmaktadır. Cemaatinin bildiği kadarıyla, Theresa Collins yürürken başkalarıyla konuşmaktansa kendi kendine konuşmaktan ve köpeği

ile yürümekten zevk almaktadır ve diğerlerine nazaran normal görünmektedir. Onların bilmediği şey onun kendi kendine konuşmadığıdır. Din bu açıdan ve pek çok günlük durumda gizlenmiş olabilir ancak toplumsal realitede oyunda kalmaktadır.

Sonuç

Modernitenin dini günlük hayattan dışarı atamadığı görülmektedir. Sınırlar olması düşünülen daha geçirgendir. Dindar ve ruhani insanlar, dünyanın işleyişine dair algılarını, gündelik hayatlarını yönlendirmek için kendileriyle birlikte taşımaktadırlar. İşte, evde ve eğlencede ilahi güçle bağlantı kurarlar, toplumsal dünyalarının doğal bir parçasıymış gibi böyle bir eylemde bulunmaktadırlar. Böyle bir eylemde buldukları için de, kutsalın belirtisi katılımcıların ortamlarına yerleşmiştir. Kutsalın fiziksel belirtisinin nüansları, büyüdü dünyanın dış görüntüsüne kapılmakla gözden kaçırılabilir ya da başkalarınca yanlış yorumlanabilir. Kutsalı, örneğin sahil resimlerinde günlük işlerde veya ev ofislerinde ayırt etmek kolay değildir. Bu elbette ki, Tanrıya günlük hayatta yer vermek için çabalayan kimseler için böyle değildir. Onların eylemleri, zamana uyumları ve fiziksel çevreleri –öyle ummasalar da- kutsalın evde, işte ve eğlencede görünmesine neden olmaktadır. Kutsal, kişisel ve kurumsal sınırları aştığı zaman sosyal realite, dinselliği ve ruhaniliğe meyil için daha anlamlı hale gelmektedir.

Yukarıdaki fotoğraflarda olduğu gibi bu çalışma bize sadece çerçeveyi görme imkanı tanımaktadır. Projemiz Boston ve Atlanta'dan nispeten küçük bir grubun günlük yaşamlarını araştırmaktadır. Katılımcılar Amerika'daki dini yaşam şekillerinin çoğunu yansıtsalar da çok daha farklı dini manzaranın bir fotoğrafını göstermişlerdir. Gözlemlerim şu sonucu önermektedir: Yerler, eylemler ve zamanlar dinin ve ruhaniliğin günlük hayatta görülme tarzları hakkında fikir edinmek için üç önemli yoldur. Fotoğraftan anlam çıkarma mülakatını kullanmamız din sosyolojisinde görsel metodun umut verici olduğunu göstermektedir.

Kaynakça

- Ammerman, Nancy T., (ed. 2006a). *Everyday Religion: Observing Modern Religious Lives*. New York, NY: Oxford University Press.
- , (2006b). "Spiritual Narratives in Everyday Life." Unpublished presentation. Social Science and Religion Network, Boston University.
- Berger, Peter L. (1967). *The Sacred Canopy*. New York, NY: Anchor Books.
- Chidester, David, and Edward T. Linenthal (1995). "Introduction." In *American Sacred Space*, edited by D. Chidester, and E. T. Linenthal, 1–42. Bloomington and Indianapolis, IN: Indiana University Press.

- Clark-Ibañez, Marisol. (2007). "Inner-City Children in Sharper Focus: Sociology of Childhood and Photo Elicitation Interviews." In *Visual Research Methods: Image, Society, and Representation*, edited by Gregory C. Stanczak, 167–96. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Durkheim, Emile. (1995). *The Elementary Forms of Religious Life*, translated by K. E. Fields. New York, NY: The Free Press.
- Emirbayer, Mustafa, and Ann Mische. (1998). "What is Agency?" *American Journal of Sociology* 103: 962–1023.
- Gieryn, Thomas F. (2000). "A Space for Place in Sociology." *Annual Review of Sociology* 26:463–96.
- Gosling, Samuel D. (2008). *Snoop: What Your Stuff Says about You*. New York, NY: Basic Books.
- Gosling, Samuel D., Jin Ko Sei, Mannarelli Thomas, and E. Morris Margaret. (2002). "A Room with a Cue: Personality Judgments Based on Offices and Bedrooms." *Journal of Personality and Social Psychology* 82, no. 3: 379–98.
- Harper, Douglas. (2002). "Talking about Pictures: A Case for Photo Elicitation." *Visual Studies* 17:13–26.
- Hochschild, Arlie Russell. (1997). *The Time Bind: When Work Becomes Home and Home Becomes Work*. New York, NY: Henry Holt and Company.
- McGuire, Meredith. (2008). *Lived Religion: Faith and Practice in Everyday Life*. New York, NY: Oxford.
- Nelson, Timothy J. 2005. *Every Time I Feel the Spirit: Religious Experience and Ritual in an African American Church*. New York: New York University Press.
- The Pew Forum on Religious and Public Life. (2008). "U.S. Religious Landscape Survey: Religious Beliefs and Practices." <http://religions.pewforum.org/pdf/report2-religious-landscape-study-full.pdf>. Accessed May 2009.
- Weber, Max. (2002). *The Protestant Ethic and the Spirit of Capitalism*, translated by Stephen Kalberg. Los Angeles, CA: Roxbury Publishing Company.
- Williams, Roman R. (2009). "Picturing Religion in Everyday Life." *Sociology of Religion: Newsletter of the Sociology of Religion Section of the American Sociological Association* 11, no. 1: 4-5.